

Розділ 1. Економічна теорія та історія економічної думки

УДК 332.132

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-10-21

СТРУКТУРА ТА ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Качала Т.М.¹, Василюк С.В.², Шафієва Л.Г.³, Степанець І.В.⁴

¹ д.е.н., професор, професор кафедри публічного управління та економіки, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна, e-mail : old.vice2017@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6885-792X>

² к.х.н., с.н.с., доцент кафедри технології біологічно активних сполук, фармації та біотехнології Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна, e-mail : i4280777@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2946-0513>

³ здобувач, ПрАТ «Вищий навчальний заклад « Міжрегіональна академія управління персоналом», м. Київ, e-mail: leila_shaphieva@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6284-3607>

⁴ здобувач, ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», м. Київ, e-mail: strokan-1305@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8614-2186>

STRUCTURE AND TECHNOLOGIES OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF REGIONAL POLICY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Kachala Tamara¹, Vasilyuk Sofia², Shafieva Leyla³, Stepanets Ivan⁴

¹ Doctor of sciences (Economics), professor, professor of public administration and economics, Taurian national university named after V.I. Vernadsky, Kyiv, Ukraine, e-mail : old.vice2017@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6885-792X>

² PhD (Chemical), senior researcher, associate professor of technology of biologically active compounds, pharmacy and biotechnology, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine, e-mail : i4280777@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2946-0513>

³ postgraduate student, Private higher educational institution "Higher educational institution"-Interregional academy of personnel management ", Kyiv, Ukraine, e-mail: leila_shaphieva@mail.ru,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6284-3607>

⁴ postgraduate student, Private higher educational institution "Higher educational institution"-Interregional academy of personnel management ", Kyiv, Ukraine, e-mail: strokan-1305@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8614-2186>

Анотація. Стаття присвячена визначенню структури та технологій організаційно-економічного механізму впровадження регіональної політики сталого розвитку. Метою статті є визначення структури та технологій організаційно-економічного механізму впровадження регіональної політики сталого розвитку. Обґрунтовано, що регіональну економічну політику слід формувати за допомогою загальнонаукових (проблемний підхід, системний підхід) і спеціальних методів, з врахуванням класифікації та типології регіонів. Доведено, що для провадження ефективної антикризової політики, важливо провести аналіз розвитку економіки регіонів розглядаючи показник економічного потенціалу регіону в ролі основного індикатора стану регіонального розвитку. Визначено, що економічний потенціал можна розглядати як матеріальну основу системи організації національного, регіонального та виробничого господарства, при цьому рівень економічного потенціалу є мірою розвитку продуктивних сил та конкурентоспроможності певної територіальної складовою - ресурсами, а її якісною - станом матеріально-технічної бази господарських систем. Обґрунтовано, що за рахунок використання важелів підтримки динамічної рівноваги регіональної системи, мотивації суб'єктів господарювання до ефективнішого відтворення та до підвищення

конкурентоспроможності втілюється цілеспрямований процес нарощування потенціалу регіональної системи, що веде до підвищення рівня життя населення. Визначено, що з точки зору регіону розробка стратегії його стійкого розвитку має передбачати виокремлення серед своїх ключових компонентів чинника сталого розвитку реального сектора економіки регіону. Доведено, що у довгостроковій перспективі факторами, що безпосередньо впливають на міру стійкості регіону є фактори управління і менеджмент та участь в господарських зв'язках, при цьому враховуючи важливі чинники з прямим ендogenous впливом: виробничо-технологічні та інфраструктурні. Визначено пріоритетні заходи які сприятимуть збалансованості бюджетної системи і можуть бути реалізовані на регіональному рівні.

Ключові слова: регіональна економіка, регіональна політика, регіон, організаційно-економічний механізм, сталий розвиток, розвиток продуктивних сил.

Формули: 0; рис.: 3; табл.: 1, бібл.: 20

Annotation. The article is devoted to the definition of the structure and technologies of the organizational and economic mechanism of implementation of the regional policy of sustainable development. The purpose of the article is to determine the structure and technology of organizational and economic mechanism for implementing regional policy of sustainable development. It is substantiated that regional economic policy should be formed with the help of general scientific (problem approach, system approach) and special methods, taking into account the classification and typology of regions. It is proved that for the implementation of an effective anti-crisis policy, it is important to analyze the economy of the regions by considering the indicator of economic potential of the region as the main indicator of the state of regional development. It is determined that the economic potential can be considered as the material basis of the system of organization of national, regional and industrial economy, while the level of economic potential is a measure of the development of productive forces and competitiveness of a territorial production system. It is proposed to characterize the category of economic potential not only by the quantitative component - resources, but also by the qualitative - the state of the material and technical base of economic systems. It is substantiated that due to the use of levers to support the dynamic balance of the regional system, motivation of economic entities to more efficient reproduction and to increase competitiveness embodies a purposeful process of building the capacity of the regional system, leading to higher living standards. It is determined that from the point of view of the region, the development of a strategy for its sustainable development should provide for the identification among its key components of the factor of sustainable development of the real sector of the region's economy. It is proved that in the long run the factors that directly affect the degree of stability of the region are management and governance and participation in economic relations, taking into account important factors with direct endogenous impact: production, technology and infrastructure. Measures have been identified that will contribute to the balance of the budget system and can be implemented at the regional level.

Key words: regional economy, regional policy, region, organizational and economic mechanism, sustainable development, development of productive forces.

Formulas:0; fig.: 3;tabl.: 1;bibl.:20

Постановка проблеми. Однією з проблем сучасного розвитку економіки України є забезпечення цілеспрямованого розвитку її регіональної структури. Україна, маючи в своєму розпорядженні велику територією, відрізняється різноманітністю природного і економічного простору. Найважливішими чинниками, які зумовлюють природні відмінності між окремими регіонами країни, є їх територія, населення, в тому числі забезпеченість трудовими ресурсами, кліматичні умови, наявність водних і лісових ресурсів, сільськогосподарських угідь, корисних копалин тощо. В таких розгалужених вихідних умовах господарювання вкрай актуальним є правильне визначення структури та технологій організаційно-економічного механізму впровадження регіональної політики сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вже багато часу поспіль питанням сталого розвитку регіонів України та удосконаленням регіональної політики займаються науковці, виробники-практики та й державні діячі. Проте, всеодно залишаються моменти, які досліджені не в повній мірі. Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут регіональних досліджень та й інші наукові установи приділяють цьому питанню велику увагу. В свій час ними був запроваджений постійний моніторинг розвитку регіонів України. Окремі питання становлення та реалізації регіональної політики сталого розвитку досліджено в працях Б. Данилишина, Л. Чернюк, М. Гончаренко, О. Лучин та багато інших. Проте низка питань, пов'язаних з визначенням структури та технологій організаційно-економічного механізму

впровадження регіональної політики сталого розвитку, реалізацією потенціалу регіонального розвитку, модернізацією інструментарію регіональної політики потребують удосконалення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення структури та технологій організаційно-економічного механізму впровадження регіональної політики сталого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Регіональна економічна

політика формується за допомогою загальнонаукових (проблемний підхід, системний підхід) і спеціальних методів, з врахуванням класифікації та типології регіонів. Для провадження ефективної антикризової політики, важливо провести аналіз економіки регіонів розглядаючи показник економічного потенціалу регіону в ролі основного індикатора стану регіонального розвитку. При цьому наявні регіони диференціюють на чотири групи (рис. 1).

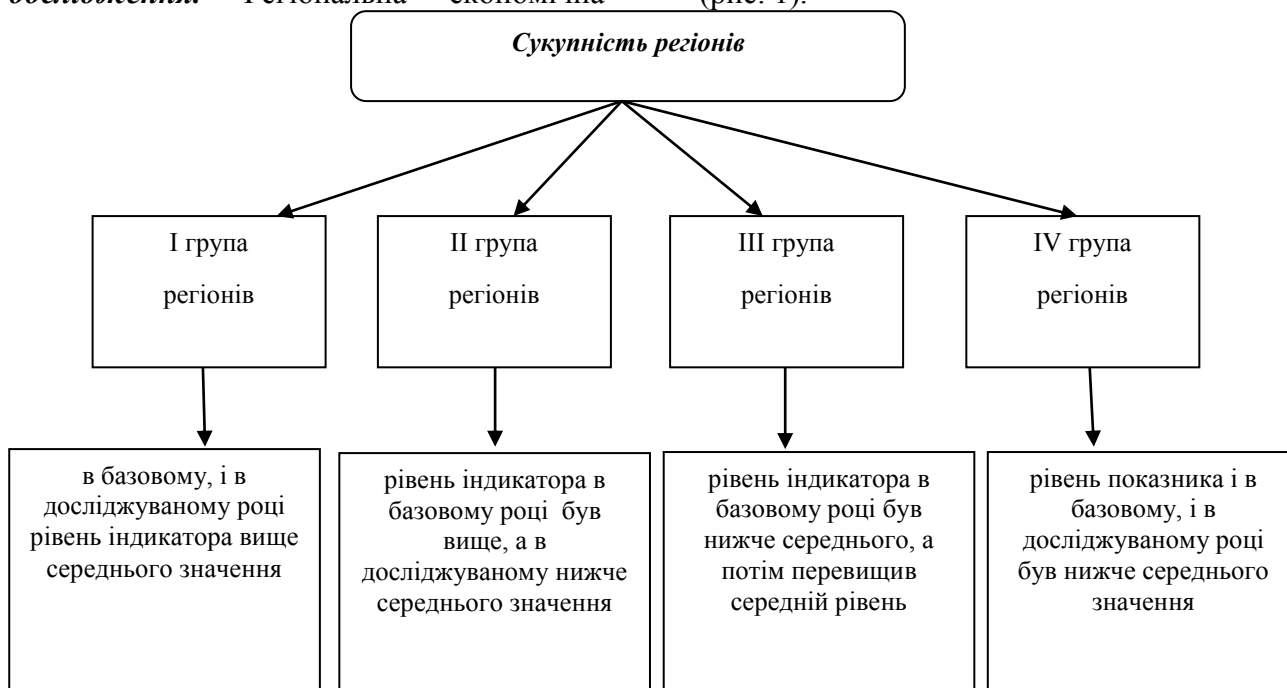

Рис 1. Диференціація регіонів в дослідженнях з оцінки потенціалу регіонів

У країнах з розвинутою економікою «депресивними» регіонами вважають регіони, для яких рівень індикаторів нижчий від середніх значень по країні не менше ніж на 25%. Як індикатори слугують валовий регіональний продукт (ВРП) на одну людину, регіональний індекс розвитку людського потенціалу, рівень доходів, рівень безробіття і т.д. Щодо методів комплексного оцінювання розвитку регіонів, то найдоцільніше застосовувати метод багатовимірного порівняльного аналізу, який оперує комплексом вихідних індикаторів, як матрицями вихідних даних.

Економічний потенціал (ЕП) входить до опорних категорій економічної теорії, за допомогою якого оцінюється поточний

стан та перспективи розвитку господарських систем як мікро- (підприємство), так і мезо- чи макрорівнів (регіон, національне господарство, відповідно). Можливість досягнення господарською системою вищого рівня економічного потенціалу слугує важливою результуючою характеристикою її розвитку, яка відображає не лише обсяги випуску, якість і конкурентоспроможність продукції, а й якість і перспективи функціонування самої господарської системи. Економічний потенціал можна розглядати як матеріальну основу системи організації національного, регіонального та виробничого господарства. Рівень економічного потенціалу є мірою розвитку продуктивних сил та

конкурентоспроможності певної територіальної виробничої системи.

Водночас конкурентоспроможна економічна система характеризується високим економічним потенціалом, що обумовлює наявність у неї конкурентних переваг на світовому ринку та сприяє ефективності господарювання в цілому.

Беручи до уваги викладене вище, варто окреслити сутність «економічного потенціалу регіону» як важливої категорії економіки. Як опорне визначення для висвітлення цього питання можна привести формулювання подане у Великому економічному словнику згідно якого економічний потенціал - це «сукупна спроможність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств тощо, здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти потреби населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання»[1, с. 205]

Економічний потенціал, будучи комплексною категорією з соціально-економічним, еколого-економічним та економіко-історичним характером, відображає сукупні можливості у виробничій діяльності всіх продуктивних сил суспільства.

Розглядаючи поняття економічного потенціалу крізь призму історії спостерігаємо, що на різних етапах функціонування продуктивних сил зазначеній категорії притаманні відмінні набори складових (види потенціалів). Однак, серед них завжди були наявні потенціали природних та людських ресурсів і потенціал виробничих потужностей галузей суспільного виробництва.

Загалом, на початкових етапах (радянський період) досліджуване поняття трактувалося з використанням ресурсного підходу, що був орієнтований на здатність економічної системи виробляти якомога більше продукції (максимізація випуску) з максимальним освоєнням всіх наявних ресурсів в процесі виробництва. Зокрема Р. Белоусов наводить наступне визначення економічного потенціалу: «економічний

потенціал – це здатність господарської системи освоювати, переробляти національне багатство для задоволення суспільних потреб» [2].

В подальшому визначаючи економічний потенціал разом з оцінкою природних ресурсів почали досліджувати трудові. Так П. Ігнатовський економічний потенціал трактує як, «сучасну систему машин та інших знарядь праці, увесь науковий та виробничий арсенал, розвідані запаси сировини та енергії, трудові ресурси та виробничий досвід» [3]

Як наступний етап трансформації поняття «економічний потенціал» можна розглядати доєднання соціально-економічної складової. Наприклад, у роботі І. Ступницького досліджуваної категорії описано як «економічну силу чи здатність суспільства виробляти різні види матеріальних благ та надаваних послуг, яка характеризується такою сукупністю економічних засобів, джерел та запасів чи економічних можливостей, які є у суспільстві та які можуть бути використані для реалізації конкретних соціально-економічних та інших цілей та завдань» [4]. З врахуванням запропонованої трансформації рівень економічного потенціалу обумовлюється можливістю реалізації конкретних цілей розвитку регіону.

Рівень суспільного розвитку обумовлює кількість складових, що які додаються до визначення економічного потенціалу. Зокрема, в процесі розвитку науково-технічного прогресу в категорію «економічний потенціал» вводять низку нових складових – різного роду потенціали (наприклад інноваційний, науково-технічний, інтелектуальний, духовний тощо).

М. Баканов вважає, що економічний потенціал країни відображає здатність національної економіки задовольняти економічні потреби суспільства (продукування матеріальних благ, надання послуг і т.п.) з використанням всіх наявних в країні ресурсів (виробничих, трудових, матеріальних, інформаційних природних,

фінансових, науково-технічних, та ін.) [5, с. 138-154].

На основі цього набір складових ЕП включає трудоворесурсний, фінансовий, виробничий, науковий та інші види потенціалів, які утворюють систему взаємозалежних компонентів з рухливою структурою [6, с.27 -36].

Результативність використання економічного потенціалу в країні взаємопов'язана з наявним у ній господарським механізмом. Недосконалість останнього бузумовно негативно відобразиться на ефективності використання складових економічного потенціалу [7].

Економічна свобода на якій ґрунтується ринкова економіка є потужним стимулом для запровадження нових стратегій розвитку, новітніх практик підприємництва, продукування нової продукції, послуг тощо, що позитивно впливає на економічний потенціал в цілому [8, с. 150-185].

Зв'язок "економічного потенціалу" з розвитком сучасної системи продуктивних сил та з відносинами економічної власності представлено у праці Р. Матковського [9, с. 10-18]. Автор вважає, що ЕП має стимулювати розвиток ефективних та прогресивних форм власності.

Г. Уліганинець описує економічний потенціал як складну систему, що зароджується на рівні домогосподарств, дрібних підприємств та розвиваючись формує економічні потенціали галузі, регіону чи країни. Для належного управління такою складною системою її варто диференціювати на окремі підсистеми (ресурсний потенціал, природний та інноваційний потенціал) [10].

Роль спеціалізації господарств регіону при визначенні економічного потенціалу описує В. Семенов в [11, с. 210-237].

В свою чергу Д. Чернюк розглядає економічний потенціал як систему виробничих відносин між працівниками, колективами, управлінськими структурами [12, с. 317-332].

Інші науковці характеризують економічний потенціал регіону як певні економічні можливості. Ці можливості залежать від ряду факторів: рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, ефективності господарського механізму, наявності трудових і виробничих ресурсів, однак сутності зазначених можливостей автор не розкриває.

Економічний потенціал суспільства оперуючи такими складовими як кваліфікаційний потенціал (економічні здібності (професійні знання, уміння і навички) працівників раціонально використовувати ресурси створюючи максимальний об'єм матеріальних благ, послуг); психофізіологічний потенціал (працездатність (здебільшого, фізична)); освітній потенціал (інтелектуальні здібності); комунікативний потенціал (здібність до співпраці, роботи у колективі) є сукупністю ресурсів (трудових, матеріальних, природних), що придатні чи використовуються у суспільному виробництві [13].

Трактування терміну «потенціал» по відношенню до суспільства та його можливостей в будь-якій сфері подає А. Мешков [14]. Потенціал економіки регіону він визначає сукупністю усіх ресурсів і засобів регіону, перспективних до використання у відтворювальному процесі для забезпечення розвитку території. Крім того автор стверджує: «Оцінка потенціалу економіки регіону - це, перш за все, оцінка якості життя населення на території регіону, привабливості території для мешканців, підприємців, інвесторів, туристів» [14].

Фактично, економічний потенціал регіону є сукупністю ресурсів регіону (фактичних і прихованих), що використовуються у вирішенні соціально-економічних завдань для забезпечення сталого розвитку, розширення ресурсної бази і покращення добробуту населення регіону.

Таке твердження має дещо обмежений характер, оскільки, приділяючи всю увагу лише одній складовій даного поняття - поліпшенню добробуту населення,

недооцінюються інші показники, серед яких: якість організаційно-технологічних заходів виробництва, ресурсне забезпечення, конкурентоспроможність продукції.

Крім того категорію економічного потенціалу в тій чи іншій мірі виражають з використанням «обмеженого» (через невідповідність потреби та запасу) елементу економіки – ресурсів.

На сьогодні, високий рівень продуктивних сил в розвинених країнах дозволяє продукувати доволі великі обсяги продукції. Пороте, виробництво лімітується ресурсними обмеженнями, недостатніми темпами зростання доходів населення, оскільки їх динаміка обумовлюється відмінними від динаміки обсягу суспільного продукту факторами (наприклад, функцією макроекономічної ефективності).

Зазначені перепони можна усунути характеризуючи категорію економічного потенціалу не лише кількісною складовою - ресурсами, а й якісною, наприклад, станом матеріально-технічної бази господарських систем. Введення якісних складових не має обмежень. У зв'язку з цим не варто зводити визначення потенціалу до узагальненої характеристики, оскільки це не відобразить його змісту.

Деякі науковці в зміст економічного потенціалу вводять компоненту підприємницького потенціалу, що відображає рівень організації та управління. [15]. При цьому вони наголошують на значній важливості матеріальних факторів функціонування, стверджуючи, що при незадовільному стані матеріально-технічної бази чи за відсутності матеріальної складової, яка, як правило, набуває грошової оцінки (вартість ресурсів, основних фондів і т.д.) рівень організації, управлінські здібності (підприємницький потенціал) не відіграють вирішальної ролі, втрачаючи сенс.

О. Балацький та В. Кислий характеризуючи поняття економічного потенціалу розрізняють поняття ресурси та

потенціал, показуючи, залежність ефективності використання економічного потенціалу регіону як від відповідних ресурсів, так і від їх раціонального використання в господарському обігу [16, с. 53-59].

Здебільшого досліджуючи економічний потенціал регіону увагу зосереджують на чотирьох складових: населення, земля, фінанси та управління економічним потенціалом території.

Населення є суб'єктом матеріального виробництва і споживання з набором характеристик, які відображаються в групі виробничих потенціалів (демографічного, трудового, споживчого, освітнього, наукового та культурного).

Дослідження складової «земля» передбачає аналіз природного середовища і природних ресурсів. При цьому оцінюються всі види природних сировинних запасів, кліматичні та екологічні умови і на основі цього виокремлюються природно-сировинний, природно-кліматичний та екологічний потенціали регіону.

Складова фінанси у формі капіталу представлена матеріально-технічною базою виробничої та невиробничої сфер, товарною продукцією, галузевою і територіальною структурою виробництва (промислового і сільськогосподарського). Її аналіз виокремлює науково-технічний, фінансовий і зовнішньоекономічний потенціали.

Управління економічним потенціалом регіону (організаційно-управлінський блок) – складова, що описує наявну систему методів і засобів управління соціально-економічними процесами в межах регіону, рівень ринкових відносин, ринкову інфраструктуру, ефективність економічної і соціальної політики регіону, становлення місцевого самоврядування та взаємовідносини населення і влади. [17].

Розвиток з врахуванням регіонального аспекту, полягає у збільшенні економічних можливостей певної території, яке гармонійно поєднане з задоволенням соціально-економічних потреб її населення. Рівень регіонального розвитку

регіону можна оцінити за мірою реалізації потенційних можливостей регіону.

Стійкість регіональної економічної системи обумовлюється низкою різноманітних факторів, недооцінювання яких може сприяти посиленню як економічних і соціальних диспропорцій, збільшенню безробіття, прискоренню спаду виробництва, росту інфляції та стрімкого зниження рівня життя населення.

Стійкість, чи не найважливіша характеристика економічної системи. Щодо самого поняття «стійкість», то як і вітчизняні так і зарубіжні дослідники в своїх роботах тлумачать його по-різному. Наприклад, Л. Терехов в дослідженнях економічних систем стверджував, що: «стійкість - це здатність системи функціонувати в станах, близьких до рівноважних, в умовах постійних зовнішніх і внутрішніх збурюючих впливів» [18]. Л. Ляпунов стійкість розглядає як здатність системи повертатися до рівноваги при дії на неї збурюючих впливів зовнішнього середовища [19].

Регіональна економіка це складна багаторівнева система. Належне управління такою системою забезпечує структурну цілісність регіональної економічної системи, що обумовлює ефективний перебіг відтворювального

процесу та є передумовою стійкого розвитку регіону.

«Сталий економічний розвиток» як категорія економіки є сукупністю взаємопов'язаних процесів (соціальних, економічних, політичних), що ведуть до збільшення потенціалу регіону забезпечуючи задоволення потреб населення. Тобто, за рахунок використання важелів підтримки динамічної рівноваги регіональної системи, мотивації суб'єктів господарювання до ефективнішого відтворення та до підвищення конкурентоспроможності втілюється цілеспрямований процес нарощування потенціалу регіональної системи, що веде до підвищення рівня життя населення.

З точки зору регіону розробка стратегії його стійкого розвитку має передбачати виокремлення серед своїх ключових компонентів чинника сталого розвитку реального сектора економіки регіону, оскільки рівень розвитку його інфраструктури може слугувати саме тією умовою, що спонукатиме зовнішніх інвесторів схилити свій вибір на користь даної території.

Передумови досягнення та підтримки сталого розвитку регіону обумовлені факторами регіонального характеру можна подати наступним чином (рис 2):

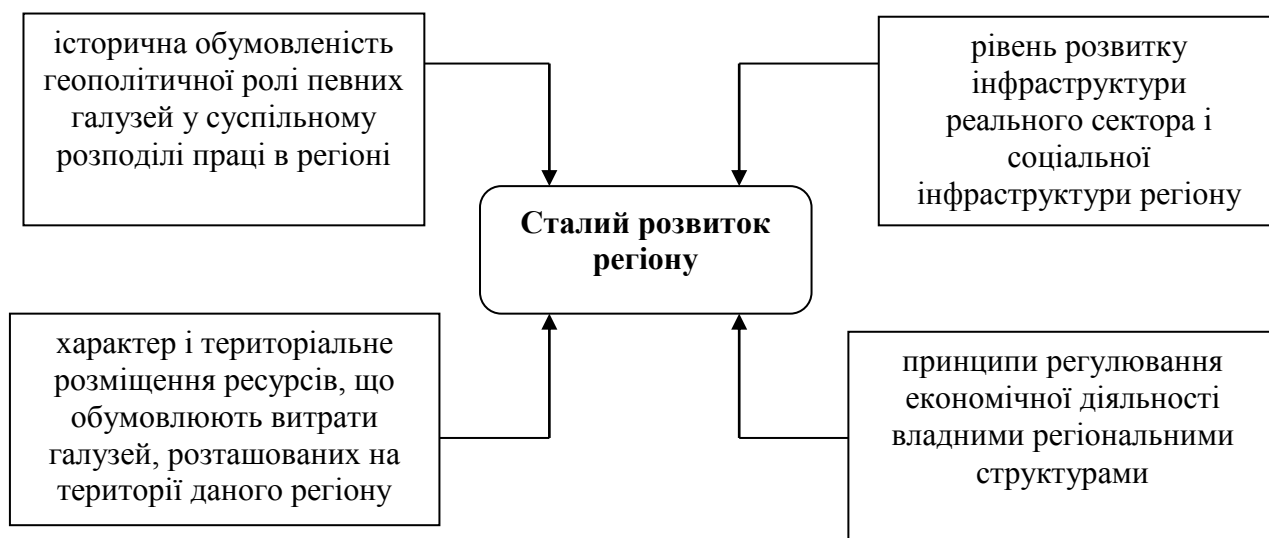

Рис. 2. Передумови досягнення та підтримки сталого розвитку регіону

У довгостроковій перспективі факторами, що безпосередньо впливають на міру стійкості регіону є управління і менеджмент та участь в господарських зв'язках. Крім того важливими є чинники з прямим ендogenous впливом: виробничо-технологічні та інфраструктурні.

При дослідженні впливу інфраструктури реального сектора регіону на стійкість його економіки варто зауважити, що пришвидшення відтворення є значною мірою залежним від збалансованості інфраструктурної діяльності в регіоні. За умов вищого показника збалансованості інфраструктурної діяльності, спостерігається скорочення тривалості відтворювального циклу в регіоні. Відбувається пришвидшення випуску товарів і послуг регіону (швидший перебіг різних фаз відтворення) та оборотності коштів.

Розвиток інфраструктури позитивно відображається на зниженні втрат продукції, зростанні (внаслідок звільнення виробників від не властивих їм функцій) кооперування і спеціалізації та ефективності виробництва.

Таким чином, стійкий розвиток регіону передбачає використання якісної злагодженої системи моніторингу розвитку його території. При цьому дуже важливим є підбір оптимальних інструментів моніторингу, що ґрунтується на оцінці потенціалу регіону, лівову частку якої складає оцінка інфраструктури реального сектора досліджуваного регіону.

Говорячи про сталий розвиток регіону не можливо оминати питання захисту підприємств від кризових ситуацій та запобігання їх банкрутства. Ці питання на мезорівні є фундаментальною проблемою при реалізації регіональної антикризової політики. Антикризове регулювання передбачає використання бази надійних даних, розроблення специфічних методик досліджень та проведення досліджень висококваліфікованими фахівцями. Як результат розробляються і здійснюються заходи, що ведуть до стабілізації стану економіки.

Роль держави при антикризовому регулюванні полягає у проведенні економічної політики в бюджетно-податковому (фіскальному), грошово-кредитному (монетарному), промисловому, науково-технічному, інвестиційному, амортизаційному, соціальному та зовнішньоекономічному напрямках.

Систематизований і структурований аналіз антикризової політики щодо господарських суб'єктів представлено на рис 3.

Як представлено на рис. 3 антикризова політика може бути структурована на державну антикризову політику та антикризову політику на рівні окремого підприємства з характерними для них завданнями та заходами. Кожному рівню політики притаманні й свої недоліки та помилки при їх практичній реалізації. Найпоширеніші з них подано в таблиці 1.

Наглядніше реалізацію державної антикризової політики можна вивчати розглянувши заходи, здійснені урядом України для запобігання наслідкам фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.

Насамперед варто зазначити, що за часів згаданої кризи урядом України, спираючись на недостатні фінансові можливості держави, так і не було розроблено чіткої антикризової програми. Проте, ґрунтуючись на тактиці точкового реагування на кризові явища, все ж приймалися певні рішення та реалізовувалось ряд антикризових заходів, які дещо допомогли пом'якшити кризові прояви..

Наприклад, було розроблено та направлено до Верховної ради близько 160 законопроектів, що мають антикризовий характер. Для стабілізації фінансового ринку в період кризи урядом було залучено 16.5 млрд. дол. США кредиту від Міжнародного валютного фонду. [20]

Аналіз реалізованих антикризових заходів показав, що більшість з них були спрямовані на розширення доступу реального сектора до фінансових ресурсів.

Далі увага була зосереджена на заходах, що передбачали зниження навантаження на бізнес, дещо менше було заходів соціальної політики, пов'язаних із підтримкою підприємців-початківців та

стимулюванням внутрішнього попиту. Найменша частка заходів припадала на заходи, які передбачали підтримку малих і середніх підприємств.

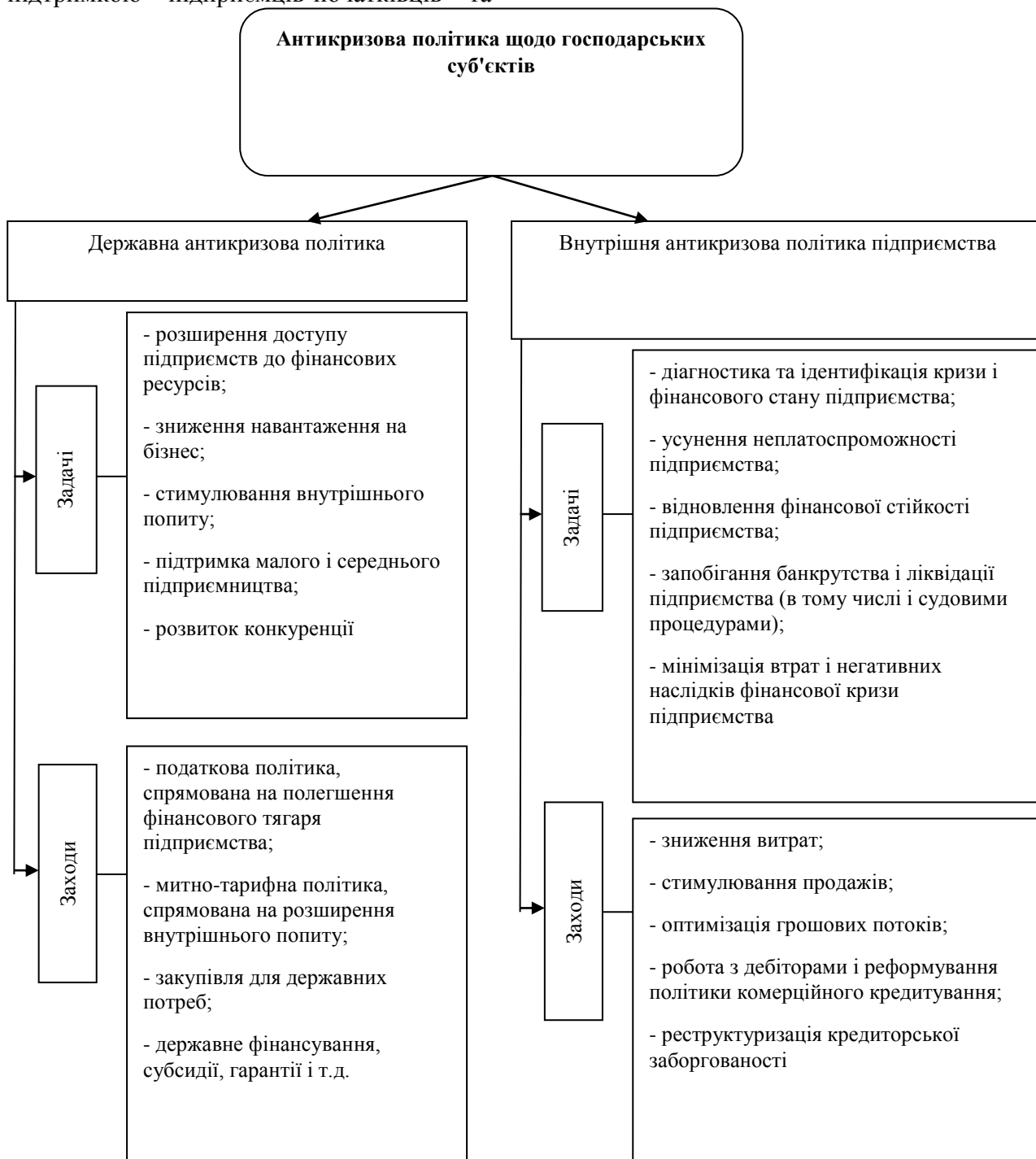

Рис. 3. Структурований аналіз антикризової політики щодо господарських суб'єктів

Крім того, як показала практика, усі реалізовані заходи більшою мірою були обумовлені проблемами надвеликого і великого бізнесу і на їх підтримку відводилось близько 60% від загального

обсягу додаткових ресурсів. Заходів щодо підтримки малого підприємництва запроваджувалось теж доволі багато (приблизно третя частина від загальної кількості), однак частка ресурсів

скерованих на їх реалізацію не перевищує 5%. Звісно, були розроблені й заходи, що передбачали підтримку бізнесу незалежно

від його масштабів, однак їх було небагато (близько 15%).

Таблиця 1

Недоліки та найпоширеніші помилки антикризової політики

На державному рівні	На рівні окремого підприємства
Низький рівень заходів щодо стимулювання експорту	Звільнення талановитих працівників
Низький рівень заходів з розвитку конкурентного середовища	Скорочення витрат на вдосконалення технології та розробку нових продуктів
Недостатність заходів щодо стимулювання інноваційної активності і розвитку компанії	Недооцінка ризиків
Недостатність заходів щодо підвищення ефективності діяльності суб'єктів монополій і великих держкомпаній	Компанії перестають користуватися послугами консультантів
Відсутні заходи щодо залучення іноземних інвесторів	Компанії забувають про глобалізацію
Відсутні заходи щодо формування особливих економічних зон	Інновації більше не лежать в основі стратегії компанії

Таку нерівномірність підтримки з боку держави, ймовірно, можна пояснити тим, що надвеликий чи великий бізнес пов'язаний із галузями для яких характерною є висока концентрація виробництва. Крім того, можливості для лобювання своїх інтересів у великого бізнесу є значно більші.

Водночас, в деяких випадках (здебільшого для секторів економіки з жорсткою «вертикальною» організацією) при підтримці великих компаній певна вигода «спускається» вниз коопераційними ланцюжками до малого бізнесу.

Варто зауважити, що за умов кризи середній і малий бізнес знаходиться в дещо сприятливішому становищі, у порівнянні з великими підприємствами. Наприклад, малий бізнес, що орієнтувався на великих замовників (металургія, банки, автопром), які під час кризи опинилися в скрутному становищі, слідом за своїми замовниками теж опинився у скруті. Проте його частка в загальній кількості є невисока, оскільки малий бізнес, в основному, орієнтований на продаж товарів або надання послуг повсякденного попиту. З огляду на це малий бізнес в період кризи не так сильно постраждав, а у деяких випадках і навпаки, навіть зумів

отримати вигоду з ажіотажного попиту на продукти першої необхідності.

Щодо антикризових заходів регіонального рівня, то, як правило, передбачається реалізація єдиної системи, що включає як заходи, що співфінансуються з державного бюджету, так і заходи, які реалізуються самостійно органами місцевого самоврядування.

Висновки. Система антикризових заходів, що приймаються на рівні регіонів має забезпечувати збалансованість регіональних і місцевих бюджетів щодо безумовного виконання зобов'язань перед громадянами (виплати працівникам бюджетної сфери, оплати першочергових витрат) та сприяти зайнятості населення, збереженню та створенню робочих місць.

Збалансованості бюджетної системи можна досягти залучаючи до місцевих бюджетів підтримку з державного бюджету, так і реалізацією відповідальної політики на регіональному рівні. Серед заходів які сприятимуть збалансованості бюджетної системи і можуть бути реалізовані на регіональному рівні є реструктуризація бюджетної системи, оптимізація бюджетних витрат, перегляд параметрів бюджету (відмова від «необов'язкових» чи зайвих капітальних вкладень), уникнення зростання

кредиторської заборгованості за першочерговими зобов'язаннями, відмова місцевих бюджетів від поповнення дохідної бази центрального бюджету обумовлена зниженням дохідної бази.

Література:

1. Великий економічний словник / Укл. А.Н. Азріліян. Київ: Інститут нової економіки, 1999. 1248 с.
2. Белоусов Р. А. Рост экономического потенциала. Москва: Экономика. 1971. С. 32.
3. Игнатовский П. Экономический потенциал и условия действительности хозяйственного механизма. *Плановое хозяйство*. 1980. №2. С. 71-98.
4. Ступницкий И. Регулирование экономики в переходной период. *Экономист*. 1993. №11. С.10-20.
5. Баканов М. І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 495 с.
6. Тищенко А. Н. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу: монографія. Київ: ВНТУ, 2004. 350 с.
7. Басюк О. В. Сутнісна характеристика категорії «економічний потенціал регіону». *Вісник соціально-економічних досліджень*, 2009, № 36. С. 244-249.
8. Климова Є. В. Становлення сучасної економічної теорії: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2001. 340 с.
9. Матковський Р. Б. Економічний потенціал та шляхи його ефективного використання: автореф. дис... канд. економ. наук. Київ, 2003. 32 с.
10. Уліганинець Г.П. До питання про сутність терміну «економічний потенціал». URL: http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Economics/21654.
11. Семенов В. Ф. Регіональна економіка: навч. посіб. Київ: МП Леся, 2008. 596 с.
12. Чернюк Л. Г. РПС України: монографія. Київ: ЦУЛ, 2002. 470 с.
13. Василенко Г. В., Бусыгин А. Е. *Вестник Московського університета*. 1977. № 6. С. 17-19.
14. Мешков А. В. Удосконалення інструментів оцінки інвестиційної привабливості підприємства у відповідності до сучасних проблем ринку і змін чинного законодавства. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 298-304.
15. Ковалева Г. Л. Оценка потенциала конкурентоспособности как инструмент управления социально- экономическим развитием муниципальных образований. *Экономика региона*, 2006. № 4(8). С. 159.
16. Балацький О. Ф., Кіслий В. Н. Науково-теоретичні основи категорії «Економічний потенціал регіону». *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Вип. 27. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 148 с.

17. Жулавский А. Ю. Принципы оценки экономического потенциала территории. *Вестник сумду*. 1999. №3 (140). С. 4.

18. Терехов Л. Л. Социально-экономическое прогнозирование: учеб, пособие. Ростов-на-Дону: РГПУ, 1995. С.27.

19. Ляпунов Л. М. Общая задача об устойчивости движения. Москва: Гостсхиздат. 1950. С. 126.

20. Данилишин Б. Світова фінансова криза — тест для України. *Дзеркало тижня*. 2008. № 38.

References:

1. Velykyu ekonomichnyu slovnyk [Large economic dictionary] / Ukl. A.N. Azriliyan. Kyiv: Instytut novoyi ekonomiky, 1999. 1248 p.
2. Belousov, R. A. (1971), *Rost ékonomycheskoho potentsyala* [Growth of economic potential], *Ékonomyka*, Moscow, Russia, 32 p.
3. Yhnatovskyy, P. (1980), "Economic potential and conditions of effectiveness of the economic mechanism", *Planovoe khozyaystvo*, №2, pp. 71-98.
4. Stupnytskyy, Y. (1993), Regulation of the economy in transition, *Ékonomyst*, №11, pp. 10-20.
5. Bakanov, M. I. (2004), *Teoriya ekonomichnoho analizu* [Theory of economic analysis], *Tsentr navchal'noyi literatury*, Kyiv, Ukraine, 495 p.
6. Tyshchenko, A. N. (2004), *Otsinka efektyvnosti vykorystannya ekonomichnoho potentsialu:mnohrafiya* [Assessing the effectiveness of the use of economic potential: a polygraph], VNTU, Kyiv, Ukraine, 350 p.
7. Basyuk, O. V. (2009), "Essential characteristics of the category "economic potential of the region", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, №36., pp. 244-249.
8. Klymova, Ye. V. (2001), *Stanovlennya suchasnoyi ekonomichnoyi teorii* [Formation of modern economic theory], TSUL, Kyiv, Ukraine, 340 p.
9. Matkovskyy, R. B. (2003), "Economic potential and ways of its effective use" Abstract of PhD. dissertation, Economics, 32 p.
10. Ulihanynets, H. P. (2007), "On the question of the essence of the term "economic potential", retrieved from : http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Economics/21654.
11. Semenov, V. F. (2008), *Rehionalna ekonomka* [Regional housekeeper: Textbook], MP Lesya, Kyiv, Ukraine, 596 p.
12. Chernyuk, L. H. (2002), *RPS Ukrayiny* [Place of business of Ukraine], TSUL, Kyiv, Ukraine, 470 p.
13. Vasylenko, H. V. and Busyhyn, A. E. (1977), *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta*, № 6, pp. 17-19.
14. Myeshkov, A. V. (2014), "Improvement of tools for assessing the investment attractiveness of the enterprise in accordance with modern market problems and changes in current legislation", *Problemy ekonomiky*, № 4, pp. 298-304.
15. Kovaleva, H. L. (2006), "Assessment of the potential of competitiveness as a tool for managing the

socio-economic development of municipalities”, *Ékonomyka rehyona*, № 4(8), pp. 159.

16. Balatskyy, O. F. and Kislyy, V. N. (2009), “Scientific and theoretical foundations of the category “Economic potential of the region”, *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya*, vol. 27, 148 p.

17. Zhulavskyy, A. Yu. (1999), “Principles of assessment of economic potential of the territory”, *Vestnyk sumdu*, №3 (140), p. 4.

18. Terekhov, L. L. (1995), *Sotsyalno-ékonomycheskoe prohnozyrovanye* [Socio-economic forecasting], Yéd-vo RHPU, Rostov-na-Donu, Russia, 27 p.

19. Lyapunov, L. M. (1950), *Obshchaya zadacha ob ustoychivosti dvyzhenyya* [The general problem of stability of movement], Host-skhyzdat, Moscow, Russia, 126 p.

20. Danylyshyn, B. (2008), “[The global financial crisis - a test for Ukraine”, *Dzerkalo tyzhnya*, № 38.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2021 р.